

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І БІЗНЕСУ

Філіпішина Л. М.

Представлені зміни основних соціально-економічних показників, які характеризують рівень ефективності проведення реформ. Показано, що основними стримуючими факторами розвитку в країні є бюрократизм проведення реформ, нестабільність політичної ситуації, висока питома частина монополій. Запропоновано заходи, спрямовані на вдосконалення механізму взаємодії держави і бізнесу: створення умов для інвестицій населення країни в її економіку, розширення державного платоспроможного попиту, реформування банківської системи, зважена монетарна політика, контроль та удосконалення процесу приватизації.

Представлены изменения основных социально-экономических показателей, которые характеризуют уровень эффективности проведения реформ. Показано, что основными сдерживающими факторами развития в стране являются бюрократизм проведения реформ, нестабильность политической ситуации, высокая удельная часть монополий. Предложены мероприятия, направленные на усовершенствование механизма взаимодействия государства и бизнеса: создание условий для инвестиций населения страны в ее экономику, расширение государственного платежеспособного спроса, реформирования банковской системы, взвешенная монетарная политика, контроль и усовершенствование процесса приватизации.

Are presented changes in basic social-economic indicators, characterizing the level of effectiveness of reform realization. It is shown that the main limiting factors of development in the country is bureaucracy reform, political instability, high specific part of the monopolies. The proposed activities aimed at improvement of the mechanism of interaction between government and business: creating the conditions for investment of the population in its economy, expansion of public demand, the reform of the banking system, a balanced monetary policy, control and improvement of the privatization process.

Філіпішина Л. М.

канд. екон. наук, доц. каф. ЕОВ ППІ НУК
oksanakamenskaya@mail.ru

ППІ НУК – Первомайський політехнічний інститут національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Первомайськ.

УДК 334.7

Філіпішина Л. М.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ І БІЗНЕСУ

В умовах жорсткої конкуренції все більшої актуальності набуває проблема вдосконалення механізмів стратегічного управління діяльністю суб'єктів господарювання. Принципово важливим стає пошук і обґрунтування ефективних шляхів взаємодії бізнесу і держави при розробці та реалізації стратегій розвитку.

Науковою проблематикою, щодо визначення алгоритму відносин влади та бізнесу займалися зарубіжні вчені П. Друкер, А. Керолл, Р. Фішер, М. Фрідман, Й. Шумпетер. Серед вітчизняних науковців, що займаються розробкою теоретичних та методологічних проблем розвитку взаємодії держави та підприємств в умовах становлення ринкової економіки вагомий внесок внесли праці З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, А. Колот, О. Пухал, В. Симоненко та інші.

У дослідженнях вчених комплексно відтворюються наукові проблеми щодо процесу взаємодії держави та господарюючих суб'єктів. Однак, процеси, що відбуваються в країні, потребують постійного моніторингу та перегляду напрямів стратегічного розвитку.

Метою роботи є виявлення ключових тенденцій в розвитку країни і розробка концептуальних основ механізму взаємодії бізнесу та держави в процесі стратегічного управління.

Проблеми взаємодії держави та підприємства повстала з моменту народження капіталізму. Історія свідчить про тісний зв'язок розвитку державно-монополістичного капіталізму з циклічним характером капіталістичної економіки. При цьому кульмінаційний рівень втручання держави в економіку завжди досягав у фазі кризи. Крім того, досвід двох світових війн свідчить, що найбільший рівень державного регулювання має місце в надзвичайних умовах загальної мобілізації господарства, коли необхідний централізований розподіл дефіцитних, або стратегічних для держави, ресурсів. Сама ж тенденція державного регулювання економіки, за нормальних умов розвитку, розглядається як непритаманна для ринкових умов господарювання.

Для України проблема взаємовідношень влади та бізнесу є значно гострішою, ніж то, наприклад, для прибалтійських держав та держав Європи, які пізніше стали на соціалістичний напрямок в своєму розвитку і в той же час раніше відійшли від цієї системи господарювання (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія). Аналіз розвитку України за роки незалежності доводить, що основними чинниками для цього є:

-ринкові умови господарювання на Україні, які на цей час ще не набули такого високого рівня розвитку, як у країнах з розвиненою економікою. Однією з причин до цього є високий рівень корупції, в тому числі й на рівні державних органів влади;

-високий рівень володарювання монополій на внутрішньому ринку України, що створює перепони для розвитку вільної конкуренції. До природних монополій доповнилися монополії утворення, в тому числі й за рахунок не зовсім продуманої та непрозорої приватизації державних підприємств (особливо це має місце в гірничо-металургійному комплексі);

-нестабільність політичної ситуації в країні, що відволікає значні фінансові та матеріальні ресурси, які могли бути направлені на розвиток соціальної інфраструктури та вирішення соціально-економічних проблем.

Така ситуація підтверджується зниженням узагальнюючих показників, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку держави. Так, валовий внутрішній продукт в Україні, за даними Світового банку, за підсумками 2015 року склав (в доларовому вимірі) лише трохи більше третини – всього 34,6% – від рівня 1990 року, тоді як в 2013 році – до пе-

ревороту – він досягав 69,5%. (До речі, практично всі держави, що виникли на пострадянському просторі, перевершили цей рівень). Частка інноваційно активних підприємств за роки незалежності зменшилася майже в чотири рази (з 60% до 16%). У розвинених країнах цей показник досягає 70-80% (в Японії – 95%). Вплив нових технологій на приріст ВВП у нас становить 1%, в розвинених країнах – 60-80%. Знос основних фондів у виробничій сфері, системах життєзабезпечення до кінця 2015 року досяг 84,5%. Частка імпорту в споживаній в країні продукції легкої та фармацевтичної промисловості становить – відповідно – 98,4% і 78,2%, продовольства – 44%. 80% сільгоспмашин – імпортні. Експортний потенціал країни за останні два роки скоротився практично наполовину [1, с. 35–36].

Досвід функціонування успішних підприємств доводить, що якщо бізнес ставить мету тільки отримання прибутку, то за такої умови розвиток не відбувається. В кращому випадку, такий розвиток буде недовготривалим. І керівництву підприємств, і владі треба враховувати, що одним з показників розвитку країни є спроможність населення цієї країни бути інвестором в економіку. Це може відбуватися лише за умови його достатньої купівельної платоспроможності, чого майже неможливо здійснити в сучасних умовах. За розміром середньомісячної зарплати Україна займає передостаннє місце серед європейських країн, а за часткою витрат на продукти харчування – перше (50,2%). Це на 20 або майже на 20 процентних пунктів більше, ніж у Росії чи Литві, Болгарії та на 10–15 пунктів більше, ніж у Білорусі, Казахстані, Молдові, Румунії, не кажучи вже про західноєвропейські держави, де рівень зарплати в 10–20 раз вище, ніж у нас, а на харчування витрачається 9–13% [1, с. 37].

Купівельна платоспроможність населення забезпечується шляхом підвищення заробітної плати, що досягається за рахунок розвитку підприємств, і шляхом підвищення соціальних виплат (заробітна плата робітників бюджетної сфери, пенсії і т.п.). Але при цьому не повинно припускатися те, щоб юридичні закони були вище законів економічних, які діють об'єктивно, незалежно від волі людей. На Україні, на жаль, співвідношення дії економічних та юридичних законів не завжди відбувається. Відносини влади та бізнесу повинні носити партнерський характер, який підтримує інтереси обох сторін – розвиток економіки за рахунок підвищення рівня функціонування бізнесу і на підставі цього підвищення рівня добробуту населення.

Український вчений В.М. Геєць вважає, що для забезпечення тісної співпраці держави та бізнесу в Україні необхідно:

- реалізувати нову державницьку роль еліти, яка є політичною, а не номенклатурною, що контролює владу і бізнес одночасно;
- знайти в ході суспільної дискусії консенсус щодо державного устрою, який відповідатиме завданням стратегічного розвитку в нових глобальних умовах і буде ціннісним орієнтиром для населення;
- організувати співпрацю і співвідповідальність суспільства, держави та бізнесу за пошуки реалізації відповідей на виклик і ризики розвитку ХХІ ст., що формують нові напрями буття з надзвичайною невизначеністю і ризикованістю [2, с. 89].

Така співпраця може проявлятися в забезпеченні ефективного довгострокового програмування, зорієнтованого на зміни структури економіки з метою забезпечення більш повного та успішного використання наявного виробничого потенціалу та його удосконалення в сучасних умовах конкурентної боротьби на світових ринках. Шляхом такого програмування влада, в особі уповноважених державних інституцій, бере на себе задачу постійно інформувати бізнес про перспективи розвитку економіки, про ємкість внутрішнього та зовнішніх ринків. Таким чином, влада якби розподіляє з бізнесом ризики нових капіталовкладень.

Заходи, які впроваджуються сьогодні українською владою в цьому напрямку ще далеко від рівня сучасного розвитку світової економіки. Приклад тому діяльність приватних підприємств чорної металургії. Внаслідок відсутності належного аналізу змін, що відбуваються та можуть відбуватися на внутрішньому та зовнішньому ринках, ряд потужностей, введених

в дію, за роки незалежності України, використовуються на 20–25% від проектних параметрів, або навіть потреба у них практично відпала ще до введення в експлуатацію. Технологія виробництва значно відстає від сучасних вимог, які визначають конкурентоспроможність товарів на світовому ринку. Це стосується як якості продукції, так і собівартості її виробництва, перш за все, з енерговитрат. Практично згорнута діяльність науково-дослідних інститутів, які були провідниками щодо впровадження нових технологій, та надавали рекомендації щодо розвитку.

Можна назвати пагубною і думку влади, що з переходом на ринкові умови господарювання, ринок через гру цін створить механізм зворотного зв'язку, завдяки якому будуть регулюватися масштаби виробництва, а також переміщення як капіталу, так і робочої сили між окремими галузями економіки. Для більшості галузей, що становлять хребет української економіки, характерні тривалі терміни капіталовкладень та їх повільний обіг. І це потребує своєчасної інформації з ретельним та зважливим аналізом змін, які можуть відбуватися на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Важливою функцією влади є «проштовхування» та захист інтересів вітчизняного бізнесу на зовнішніх світових ринках. В цьому напрямі потрібне як удосконалення та активізація діяльності українських посольств за кордоном, так і укладання міжурядових угод на поставку товарів, виконання робіт та надання послуг. Експортна діяльність підприємств є основним джерелом надходжень валюти до держави. Ефективна зовнішньоекономічна діяльність як бізнесу, так і влади, є однією із запорук економічної, а тож і політичної незалежності держави. Підкреслюючи важливість діяльності влади та бізнесу в напрямі зовнішньоекономічної діяльності, вимушені виділити особливу необхідність впровадження з боку влади заходів, які б стимулювали розвиток та підвищення рівня функціонування внутрішнього ринку. В економічно розвинених країнах частка експорту в загальному обсязі ВВП складає 35–40 відсотків. На Україні ж ця частка перевищує 50 відсотків. В окремих галузях, як наприклад, чорна металургія, частка експорту сягає 70 відсотків. Це ставить в значну залежність як фінансово-господарську діяльність підприємств експортерів, так і економіки України в цілому, від негативних явищ, які відбуваються на світових ринках. До того ж не можна не врахувати структуру українського експорту. В основному експортується продукція з низьким рівнем добавленої вартості, тобто сировина та напівфабрикати. В чорній металургії – в основному залізородна сировина, чавун, лита заготівка. В сільському господарстві – зернові культури. Від малої ємкості та слабого розвитку внутрішнього ринку втрачає вітчизняний бізнес і несе суттєві втрати держава. Наприклад, від експорту 1 тони литої заготівки бюджет отримує надходжень, у вигляді єдиного соціального внеску та податку на прибуток щонайбільше 5–7 доларів США. Від обороту ж цієї 1 тони литої заготівки на внутрішньому ринку, з урахуванням переробки її в металопрокат та металопрокату в продукцію машинобудування (виходячи з перерахунку частки металопрокату до загальної вартості продукції машинобудування, біля 8%), бюджет, в перерахунку на долари США, отримав би щонайменше надходжень 33 долари з однієї тони, тобто в 5–6 разів більше.

Серед таких заходів щодо поживлення, наприклад внутрішнього ринку металоспоживання, з боку Уряду могли бути ініційовані міжгалузеві угоди. Наприклад, між металургіями, машинобудівниками та Укрзалізницею щодо виробництва рухомого складу. Металургійні підприємства, за ціною, згідно розрахункової калькуляції та з рентабельністю не вище 5 відсотків, цілеспрямовано поставляють металопрокат на машинобудівні підприємства відповідно до замовлень Укрзалізниці. Машинобудівні підприємства згідно замовлень Укрзалізниці за узгодженою ціною, рівень якої міг бути обмежений рентабельністю 5 відсотків, виробляють рухомий склад (піввагони, цистерни і інше). Укрзалізниця, зі свого боку, може прийняти рішення про фіксацію на узгодженому рівні тарифів на перевезення вантажів для підприємств гірничо-металургійного комплексу. Для підприємств ГМК, які є одними із най-

більш ємких вантажовласників, це дало б можливість підвищити свою конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

З боку держави також можуть бути надані замовлення щодо виробництва продукції, перш за все, що стосується підвищення рівня обороноздатності. Таким чином, може бути надано суттєвий поштовх для активізації діяльності та оновлення технологій виробництва не тільки на підприємствах, які цілеспрямовано військову техніку, а й підприємств інших галузей, які пов'язані з їх забезпеченням. На підвалинах сучасних військових технологій можна розвинути виробництво мирної, цивільної техніки, яка потрібна як на внутрішньому ринку, так і користувалась би попитом на зовнішніх ринках.

В умовах економічної кризи, яку на цей час переживає Україна, державний платоспроможний попит може стати одним із найбільш ефективних заходів в напрямі використання виробничих потужностей, що зупинені внаслідок відсутності замовлень, та зменшення кількості безробітних.

Одним із напрямів підвищення рівня діяльності бізнесу та української економіки в цілому слід вважати необхідність корінного реформування банківської системи. На цей час банками значно втрачена функція кредитування бізнесу. Кредити за ставкою 25-30 відсотків річних для більшості підприємців різного рівня є неприйнятними.

Реальні вільні грошові кошти, які б могли акумулювати банки для кредитування, є у населення. З боку влади необхідно впровадження ряду заходів, які б:

-з одного боку, відновили довіру до банків, тобто надавали гарантію повернення, в установленій угодою термін, повернення вкладених грошових коштів незалежно від суми вкладу;

-з другого боку, поряд з наданням гарантій, провести різного характеру роботу, яка б зацікавила населення у вкладах грошей за ставкою на рівні 8 відсотків річних.

Впровадження таких заходів надало б можливість банкам надавати кредити за ставкою не більше 11 відсотків річних. Таким би чином, більше б запрацювали гроші на внутрішньому ринку із зменшенням, або навіть повною відмовою, від зовнішніх позик, в тому числі й від кредитів МВФ.

Активізація діяльності бізнесу на внутрішньому ринку поряд з реформуванням банківської системи сприяла б економічній стабілізації, а на підвалинах цього, беззаперечно, і політичній. Така стабілізація буде сприяти збільшенню притоку іноземних інвестицій з усіма позитивними наслідками, як для бізнесу, так і економіки України в цілому.

В усіх економічно розвинутих країнах зростання частки бюджету в національному доході супроводжується зростанням участі держави не тільки в капіталовкладеннях, а й в споживанні кінцевого продукту, тобто в його реалізації, в створенні гарантованого ринку для бізнесу. Вилучення в бюджет частки доходу бізнесу та використання його частки для розвитку дає можливість не тільки змінити характер платоспроможного попиту, а й, у разі потреби, створення наново платоспроможного попиту, який без участі влади неможливо було б утворити. При цьому відбувається не просто компенсація скороченого попиту, яка еквівалентна сумі вилучених владою податків. Введення в дію невикористаних виробничих потужностей й незанятої робочої сили веде до розширеного відтворення виробництва з усіма позитивними наслідками, як для влади, так і для бізнесу.

Ефективність усіх раніше запропонованих заходів щодо підвищення рівня функціонування бізнесу та економіки в цілому може бути зведена нанівець у разі відсутності з боку влади зваженої та наперед продуманої монетарної політики, в тому числі й курсу національної валюти відносно вільно конвертованих валют. Уряди багатьох країн прибігають до девальвації національної валюти, особливо в умовах кризи. Девальвація валюти змінює співвідношення внутрішніх і світових цін для цієї країни та впливає на зовнішньо-економічний стан. За останні три роки курс української гривні відносно долару США та євро упав більше ніж в 3 рази. За ідеєю таке падіння курсу гривні повинно було позитивно позначитися на зовнішньо-економічній діяльності українського бізнесу. Але цього не відбулося, навіть, в порі-

внянні рік до року, коли вже на сході держави відбувалися бойові дії. Спроби українських експортерів збільшити фізичні обсяги експорту за рахунок зниження цін наткнулися на вимоги європейських компаній почати антидемпінгові розслідування проти українських товарів. Приклад тому анти демпінг супроти поставок гарячекатаного товстого листа. І якщо українські монополісти, перш за все в гірничо-металургійному комплексі, отримали певні зиски від девальвації гривні, то ситуація в українській економіці в цілому стала ще більш напруженою. Малий та середній бізнес стали ще більш здавленими, бо вони в більшому зорієнтовані на внутрішній ринок і в значній мірі залежать від купівельної спроможності населення. Внутрішні ціни на українські товари в значній мірі посередньо прив'язуються до долару США, і девальвація гривні, разом з дією інших негативних факторів, призводить до значного зростання цін і тарифів. Тягар від такого зростання цін в значній мірі перекладається на населення. І якщо, відносно населення з критично низьким рівнем життя, Уряд ще знаходить можливість підтримати такий рівень життя за рахунок субсидій, то рівень населення із середнім рівнем життя значно скоротився.

Зрозуміло, що курс національної валюти, в першу чергу, визначається рівнем розвитку економіки. Недостатність з боку Уряду дій щодо розвитку економіки та бездіяльність керівництва НБУ щодо впровадження заходів з корінної зміни характеру діяльності банків призводить до постійної потреби у зовнішніх запозиченнях. Це додатково ускладнює проблеми економіки, в тому числі із підтримки курсу національної валюти. Економіка України потребує притоку іноземної валюти. Але це необхідно робити не через іноземні кредити, а через створення привабливих умов для притоку іноземних інвестицій. Наприклад, 2017 рік в Україні оголошено роком Японії. Як показує практика найчастіше це обмежується співпрацею в культурному напрямі [3]. Можливо більш дієво було б запровадження заходів, які б привабили японський бізнес на паритетних умовах вкласти кошти в модернізацію, або й навіть в нове будівництво, потужностей, які б дозволили забезпечити випуск різної техніки та товарів за стандартами не нижче за японські. Кваліфіковані кадри на Україні є, енергетичні потужності також є в достатку. Одна із головних умов, як для активізації діяльності вітчизняного бізнесу, так і для залучення іноземних інвесторів, – це забезпечення стабілізації як економічної, так політичної ситуації в державі. Підвалинами для такої стабілізації можуть бути дії влади в різних напрямках, але в першу чергу щодо розвитку та поживлення діяльності внутрішнього ринку. Невпинне зростання цін, в тому числі й через девальвацію гривні, звужує внутрішній ринок. З метою запобігання подальшого різкого зростання цін внаслідок девальвації гривні необхідно заборонити застосування на внутрішньому ринку цін в доларовому, або в іншому іноземному еквіваленті. Як показала практика, прийняття подібного законодавчого акту в грудні 1998 році дозволило зменшити негативний вплив на економіку України різного роду кризових явищ, в тому числі й світового характеру.

Одним із напрямків підвищення функціонування економіки вважається зменшення частки державної власності шляхом приватизації підприємств. Активізація процесу приватизації для влади приваблива в першу чергу тим, що це є прямим поповненням державної скарбниці в період продажу об'єктів. Підсумовуючи результати приватизаційних процесів, що відбуваються в країні, потрібно зазначити, що на сьогодні роздержавлення і приватизація призвели до появи ряду економічних, політичних та соціальних проблем, зокрема, посилення соціальної поляризації, росту диференціації прибутків населення й ін. [4] Це вказує на необхідність подальшого контролю та удосконалення процесу приватизації. Виникає потреба в реформах спрямованих не тільки на зміну форм власності, а й налагодження партнерських взаємовідносин.

Пропонується під час приватизації державного майна між державою, та суб'єкту, який стає власником державного майна, укладання довготермінових угод. За цими угодами влада повинна брати на себе зобов'язання щодо сприяння бізнесу шляхом: недопущення позапланових та безпідставних перевірок, підготовки за замовленням бізнесу кваліфікованих кадрів,

надання медичних послуг, надання бізнесу податкових у разі впровадження з боку останнього заходів, які надають ефект державі, та інше. З боку бізнесу, поряд з обов'язками щодо впровадження заходів з охорони навколишнього природного середовища, своєчасності та повноти сплати податків та інше, повинні бути і такі, щодо впровадження заходів зі створення нових робочих місць та недопущення необґрунтованого скорочення чисельності працюючих. Такі ж угоди між владою та бізнесом повинні укладатися у разі переходу власності від однієї приватної особи (юридичної, чи фізичної) до іншої.

Відповідальність повинна бути обопільна, як з боку влади, так і з боку бізнесу. У разі бездіяльності власників приватного бізнесу, внаслідок чого зупиняється підприємство, влада повинна мати право накладання санкцій аж до його націоналізації. У разі об'єктивних причин скорочення чисельності працюючих, крім природних стихій, бізнес заздалегідь (можливо, не менш ніж за рік) повинен інформувати владу. Остання за цей період повинна знайти можливість працевлаштування громадян, які звільняються внаслідок скорочення чисельності працюючих.

Стратегічні угоди між бізнесом та владою дозволять намічати більш реальні плани та перспективи діяльності та впроваджувати їх в життя шляхом спільних зусиль.

ВИСНОВКИ

Економічна ситуація, що склалася в Україні, далеко не в повній мірі відповідає цільовим показникам стратегії розвитку, що ставить під сумнів домінування позитивних тенденцій. Обґрунтовано, що концептуально і практично стратегічне управління діяльністю господарюючих суб'єктів має здійснюватися в тісній співпраці з державою в рамках системи активного двостороннього зв'язку «бізнес держава». Запропоновано напрями дій в моделі взаємодії бізнесу і держави при реалізації процесів стратегічного управління діяльністю підприємства.

Виконання довгострокових задач розвитку економіки неможливо без грамотної взаємодії бізнесу і держави на всіх стадіях процесу стратегічного управління. Система конкретних форм участі бізнесу та держави на кожному з етапів цього процесу, що виходять далеко за межі сфери приватно-державного партнерства, може послужити основою для подальшого вивчення і розвитку теорії та методології стратегічного управління і діяльності з метою досягнення стійких конкурентних переваг суб'єктів господарювання, що функціонують в динамічному ринковому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Симоненко В. К. Пятилетка крутого пике. Экономическое эссе / В. К. Симоненко. – К.: Довіра, 2016. – 327 с.
2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць. – К.: ІЕП України, 2009. – 864 с.
3. Офіційний сайт посольства Японії в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ua.emb-japan.go.jp/itprtop_uk/yearofjapan_ukr.html
4. Звіт про результати досліджень по проекту: «Соціально-економічні наслідки приватизації державного майна в Україні: перші десять років» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.case-ukraine.com.ua/archive/u/publications/11cccb107a77fa70fca9626c7adc09f9.pdf>